

RELATIVNA REČENICA U RELJKOVIĆEVU SATIRU I JEZIKU 20. STOLJEĆA

Snježana Kordić

Zagreb

U ovom radu se uspoređuju svojstva relativnih rečenica u Reljkovićevu *Satiru* i u korpusu suvremenog standardnog hrvatskog jezika kako bi se na osnovi toga izvukli zaključci o mogućim razlikama na sintaktičkoj razini.

I. Uvod

Relativna ili odnosna rečenica je jedna od naučestalijih zavisnih rečenica u hrvatskom jeziku. Iz njezinog naziva vidljivo je i njeno osnovno svojstvo: riječ koja uvodi relativnu rečenicu istovremeno se nalazi u *relaciji* ili *suodnosu* s nekom imenskom ili upućivačkom riječi iz glavne rečenice (npr. *Dodaj mi CVIJET KOJI je na stolu. Dodaj mi OŃO ŠTO je na stolu. Stavi cvijet NA MJESTO GDJE je toplo. Stavi cvijet TAMO GDJE je toplo.* Ta riječ u glavnoj rečenici naziva se *antecedent* relativne rečenice.¹ Kada u glavnoj rečenici nema takve riječi, čak i tada se u vezničkoj riječi relativne rečenice *relacija* ili *suodnos* podrazumijeva. Stoga relativna rečenica ima navedeno svojstvo i kad je bez antecedenta (npr. *KOJI mnogo znaju, mnogo i umiju*, gdje se u riječi *koji* podrazumijeva 'oni koji', 'ljudi koji' i sl; *Idem GDJE me noge nose*, gdje se u riječi *gdje* podrazumijeva 'tamo gdje', 'na ona mjesta gdje' i sl). Očito je da važnu ulogu u ostvarivanju *relacije* ili *suodnosa* imaju vezničke riječi relativne rečenice zbog svoje sprecifične, upućivačke prirode. Te riječi nazivaju se *relativizatorima*.² Najčešće pripadaju razredu zamjenica, a čak i oni koji se ne bi uvrstili u taj razred imaju zamjeničko porijeklo. Budući da se svi relativizatori ne pojavljuju podjednako često, zanimljivo je pratiti kako se kreće njihova zastupljenost i koliko se ona razlikuje od jednog do drugog funkcionalnog stila. Također je zanimljivo pratiti zastupljenost relativnih rečenica bez antecedenta jer se zna da su takve rečenice daleko rjeđe i da stoga imaju još i primjese dodatnih značenja - nevezanost pojedinih relativnih rečenica za antecedent, zbog čega se one nazivaju slobodne relativne rečenice, može pridonositi poslovičnosti iskaza.³ Kod relativnih rečenica s antecedentom uobičajeno je da su

antecedent i relativizator (pa samim tim i relativna rečenica) u *kontaktnom položaju*. Njihovo razdvajanje, *ekstraponiranje* relativne rečenice od antecedenta, čini iskaz markiranim, a ponekad može uzrokovati i dvosmislenost.⁴ Stoga je promatranje i ovakvih relativnih rečenica važno za izvođenje određenih zaključaka o jeziku pisca, o jeziku funkcionalnog stila i o jeziku određenog vremena.

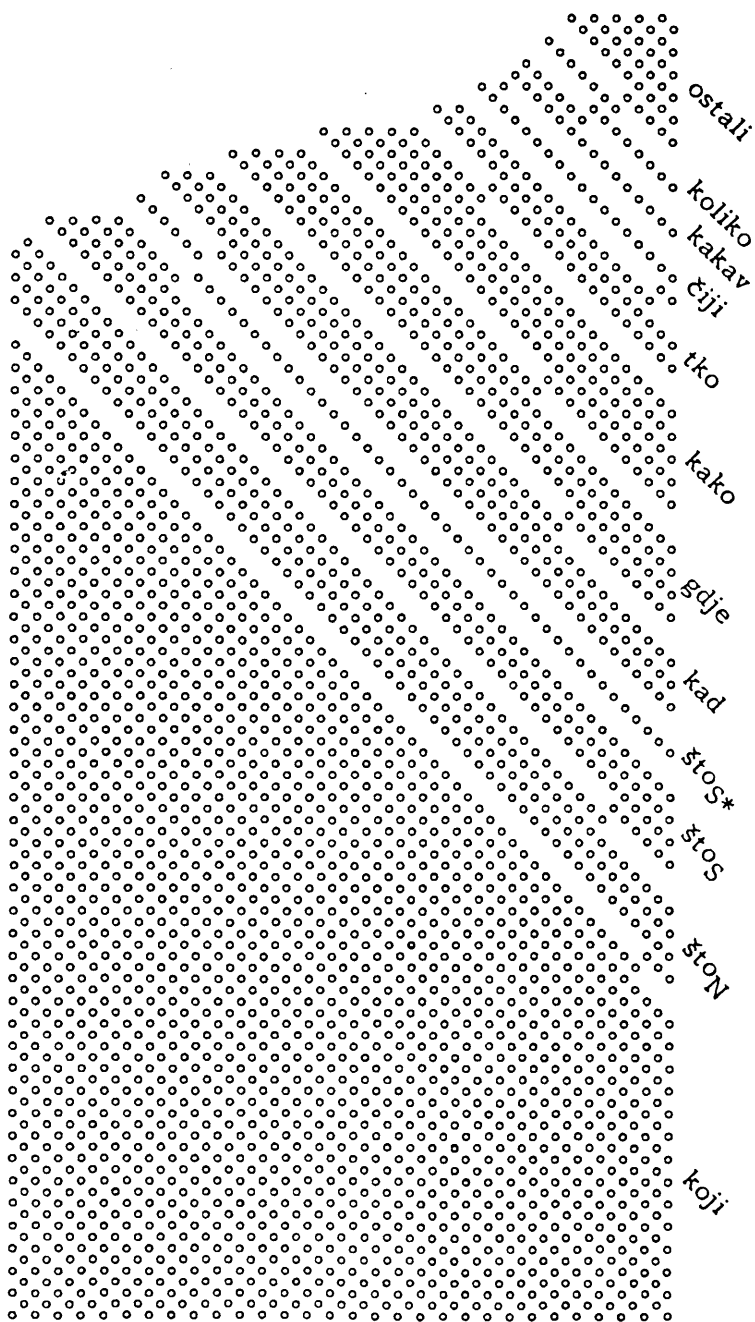
U ovom radu usporedit će se relativne rečenice iz *Satira* (1762.) Matije Antuna Reljkovića s relativnim rečenicama u suvremenom hrvatskom standardnom jeziku (XX. st.). Korpus relativnih rečenica iz Reljkovićeve *Satira* (82 stranice) obuhvaća 268 relativnih rečenica, dok je korpus suvremenog jezika deset puta veći i sačinjava ga nekoliko potkorpusa iz različitih funkcionalnih stilova (novinski, znanstveni, književni, administrativno-pravni, govoreni).⁵ Osim već navedenih svojstava relativnih rečenica, u radu će se usporediti i zastupljenost relativnih rečenica koje sužavaju sadržaj i referenciju antecedenta (*restriktivne relativne rečenice*) naspram relativnih rečenica koje ne utječu na sadržaj i referenciju antecedenta (*nerestriktivne relativne rečenice*).

II. Relativizatori

Sljedeći crteži prikazuju i prikupljeni korpus iz Reljkovićeve *Satira* i prikupljeni korpus iz suvremenog hrvatskog standardnog jezika. U desnom crtežu 268 kružića predstavlja 268 relativnih rečenica, koliko ih je pronađeno u *Satiru*, a u lijevom crtežu 2774 kružića predstavljaju relativne rečenice prikupljene iz suvremenog hrvatskog standardnog jezika. Budući da svaku relativnu rečenicu uvodi jedan od relativizatora, kružići su unutar svakog crteža grupirani ovisno o tome koji ih relativizator uvodi. Pritom je kriterij za redoslijed relativizatora od dolje prema gore bila učestalost uvođenja relativnih rečenica u korpusu suvremenog jezika, od najveće prema manjoj, pa je tako dobiven sljedeći redoslijed: *koji*, nesklonjivi *što*_N, oba tipa sklonjivog *štos* (*štos štos**), *kad*, *gdje*, *kako*, *tko*, *čiji kakav*, *koliko* i drugih desetak relativizatora čija je zastupljenost u korpusu neznatna.

Usporedimo li lijevi i desni crtež, na idućoj stranici, već na prvi pogled vidimo da se u njima učestalost relativnih rečenica uvedenih pojedinim relativizatorom ne podudara. Relativna zamjenica *koji* u oba korpusa uvodi najviše relativnih rečenica. U korpusu suvremenog jezika, iako se ta učestalost razlikuje od stila do stila, prosječno ona iznosi oko 60% relativnih rečenica, dok u *Satiru* *koji* uvodi 36% relativnih rečenica (*Joshu posli iednog Gospodara, koy Mlagye milluie y kara /26/; Takvelimu ti daiesh nauke? koychega dovesti na muke /11/; A imamo y sitne dicsice, koy neima na seb halynice /63/; Dache dochi posly nyega xena, od koieche kervi y plemena, Roditise nyegov odkupitely /58/*).⁶

Razlika u učestalosti uvođenja relativnih rečenica kod sljedećeg relativizatora znatno je više izražena: nesklonjivi relativizator *što*_N, koji u suvremenom jeziku uvodi prosječno 11% relativnih rečenica, u *Satiru* uvodi samo 2,5% (*Bog mu veli, nisili koshtao, odnog stabla shto sam zabranio /52-53/; Vishie valya csetvero csetyadi, shto prez sveca teb za novce radi, Neg*

ostali
koliko
kakav
čiji
tko
kako
gdje
kad
štOS*
štOS
štON
koji

da skupish stotinu na molybu /30/; Pak iosh stolnyak y gdikog rucsnika, shtochē prostert prid Svog zarucsnika /43/. Čitajući radove Gallisa (1956:7,178), Grickat (1967:39), Kurzové (1981:83), Auwere & Kučande (1985:925) i drugih očekivali bismo da Reljkovićeve *Satir*, koji je stilom pisanja blizak govorenom jeziku i koji je napisan u 18. stoljeću, ima više relativnih rečenica uvedenih nesklonjivim relativizatorom *što* N jer navedeni autori smatraju da je taj relativizator bio mnogo češći u starijem, pogotovo govorenom jeziku. Mi smo sumnju u tvrdnju navedenih autora već iznijeli u Kordić (1993c) zato što nam se te tvrdnje nisu logički uklapale u rezultate dobivene analizom relativnih rečenica u suvremenom standardnom jeziku. Naime, iz naše analize korpusa različitih funkcionalnih stilova suvremenoga jezika proizišlo je da *što* N u književnom stilu uvodi 20% relativnih rečenica, u administrativno-pravnom stilu 12%, u znanstvenom 9% te u novinskom 4%, koliko iznosi i u korpusu govorenog jezika. Budući da je kako književni tako i čitav pisani jezik sve prisutniji, gledajući prema suvremenosti, u životu ljudi, tako on i svojim svojstvima sve više utječe na govoreni jezik. Stoga nam se učinilo logičnim pretpostaviti da je u prošlosti, kada je takvog utjecaja na govoreni jezik bilo znatno manje, odnosno kada je govoreni jezik znatno utjecao na pisani jezik (nepismenost je bila pravilo, a ne iznimka), bilo i manje relativnih rečenica uvedenih nesklonjivim relativizatorom *što* N. Rezultati analize relativnih rečenica u Reljkovićeve *Satiru* idu u prilog našoj pretpostavci da je nesklonjivog relativizatora *što* N bilo manje u prošlosti nego danas.

Kod oba tipa sklonjivog relativizatora *što* N (*što*s i *što*s*) učestalost uvođenja relativnih rečenica je podjednaka u oba korpusa. U *Satiru* *što* s uvodi 9% relativnih rečenica, a *što*s* 1%, koliko otprilike uvode i u kospusu iz suvremenog jezika (*Jase boym da nie istina, shto govore Lyudi od starina* /17/; *Zato, dasi dosada ucsio Sadse nebi tolliko mucsio Radech ono shto dobro neznadesh* /77/; *Ti imadesh tri csetiri vola, bash y svoie y konye, y kollah Alli evo shtoie vechia tuga, ti nemoresh sastaviti pluga* /71/).

Kod sljedećeg relativizatora, priloga *kad*, ponovno primjećujemo veliku razliku u učestalosti uvođenja relativnih rečenica u *Satiru* i suvremenom jeziku. Dok u korpusu suvremenog jezika *kad* uvodi 6% relativnih rečenica, u *Satiru* uvodi čak 25% (*Kada Turke iednocs istiraste y izvashe zemlye protiraste Pak odoshe Janycsari Turci* /13/; *Jer kada vi svog sina xenite, nepitate nitimu velite* /40/; *Jer od iskre kadse neuterne Grad izgori, y u pepel zgerne* /14/). Ako toj četvrtini svih relativnih rečenica dodamo i one uvedene vremenskim prilogom *dok*, koji u *Satiru* uvodi 5% relativnih rečenica (a u suvremenom jeziku manje od pola posto), proizlazi da vremenski prilozima uvode trećinu svih relativnih rečenica u *Satiru*. Ta trećina svojom brojnošću bitno utječe na ukupnu sliku koja se dobiva o relativnim rečenicama Reljkovićeve *Satira*. Zbog toga ćemo spomenuti neka karakteristična svojstva relativnih rečenica uvedenih pomoću vremenskih priloga: često su bez antecedenta, a takve relativne rečenice uvijek su restriktivne. Brojnost relativnih rečenica uvedenih vremenskim prilozima može se dovesti u vezu s tim da Reljković u *Satiru* mnogo govori o radnjama, a vrijeme je sastavni dio svake radnje. Zato je

razumljivo zašto se vremenskim prilogom *kad* može ujedno izraziti i uvjet hoće li se neka glagolska radnja uopće ostvariti. Pribrojimo li i sve ostale relativne rečenice uvedene priložima u Reljkovićevu *Satiru* (gdje 6%, kako 7% itd.), proizlazi da prilozi u *Satiru* uvode 46% svih relativnih rečenica (dok zamjenice uvode 51%, a veznici preostala 3%). Usporedimo li postotak relativnih rečenica uvedenih priložima u Reljkovićevu *Satiru* s postotkom relativnih rečenica uvedenih priložima u pisanom suvremenom jeziku, u kojem se prilično ujednačeno od stila do stila postotak kreće između 16% i 20%, vidimo da u *Satiru* relativne rečenice bivaju znatno češće uvedene priložima. To znači da se u *Satiru* mnogo više nego u prosjeku suvremenoga jezika govori o okolnostima ostvarivanja radnje.

III. Slobodne relativne rečenice

Među malobrojnim dosadašnjim istraživanjima upotrebe slobodnih relativnih rečenica u suvremenom jeziku izdvojit ćemo zaključke Jasne Melvinger (1987:661-664): slobodne relativne rečenice karakteristične su za razgovornu sintaksu; kad se usporedi nešto stariji jezik sa suvremenim, primjećuje se da slobodnih relativnih rečenica ima sve manje jer se intelektualizirani jezik današnjih knjiških stilova, u kojem se izbjegava ekonomiziranje formalno-gramatičkim sredstvima, prenosi i u razgovornu sintaksu. Te zaključke potvrđuju i rezultati našeg istraživanja. Naime, dok u korpusu suvremenog pisanog jezika slobodne relativne rečenice čine 7% svih relativnih rečenica, u *Satiru* one čine čak 49% svih relativnih rečenica (*Teshko grishi koy csini tako /60/; a negleda prie svakoiako, Jel istina shtomuse kazuie, da ni pizmen koy prikazuie /60/; y s drugimse nebi pomishale, Kakoseie Turski pomishao /5/*). Tako velika brojnost slobodnih relativnih rečenica u *Satiru* - čak polovina - pokazuje nam koliko je *Satir* blizak razgovornoj sintaksi. Od ukupnog broja slobodnih relativnih rečenica u *Satiru* polovina ih je *preponirana* (relativna rečenica se nalazi ispred glavne), koliki je omjer preponiranosti slobodnih rečenica i u suvremenom jeziku (*Kad stanete odtog stabla ysti, ocsichese vashe otvoriti /52/; shtosam vridan Jachu u raditi /30/; Tkoche dobro ucsiniti komu, nek ucsini onom ubogomu /28/*). Od tog broja preponiranih relativnih rečenica polovina ih ima *korelativ* u glavnoj rečenici (*A sutra dan, kada dan osvane, koy more tai ranno ustane /44/; Tkoga dobro zagyubriti znade, onai vishie neg drugi imade /75/; A kad bude tamo po pol dneva, onda oneh, gdi vecsernye neima Neka ucse lipe Bogomolye /19/; Jer za mlogo on nishta nemari, nego shto ima ono bash timari /74/*).

IV. Ekstraponiranje

Analiza ekstraponiranih relativnih rečenica također potvrđuje zaključke Jasne Melvinger (1987:658-661), koja za takve relativne rečenice kaže da su konstruirane u skladu s jednim od temeljnih načela *razgovorne* sintakse - s načelom *linearnog dinamizma* - te da se izostanak kontaktnog položaja antecedenta i relativne rečenice kao formalno-gramatičkog pokazatelja subordinacijskog odnosa nadoknađuje u usmenom razgovornom jeziku odgovarajućim naglaskom i pauzom. Stoga razumijevanje takvih rečenica može biti otežano kad se prenesu u pisani oblik i stoga se rjeđe

pojavljaju u suvremenom pisanom jeziku. Naše istraživanje pokazuje da u suvremenom jeziku ekstraponirane relativne rečenice ni u jednom funkcionalnom stilu pisanoga jezika ne čine više od 2% relativnih rečenica, dok u Reljkovićevu *Satiru* one čine čak 16% svih relativnih rečenica (*Csovik molli svoga novoga priatelya, da shnyime blaguie, koy drage volye knyemu pri-side /81/; Neg od stabla onogasi yio, shtosam tebi bio zabranio /54/; y u skullu onaku nedaiesh, gdiga onai, ki valya da ucsi, svoym poslom y dobitkom mucsi /77/; csovik zovnu Satyra da snyime rucsa, koy dok csovik zgotovi ixek, pripovidi nyemu u vershe lipotu od Slavonye /2/*). Imamo li u vidu da se ekstraponiranost može promatrati samo kod relativnih rečenica koje imaju antecedent, koje nisu slobodne, a takvih je u suvremenom jeziku 93%, a u *Satiru* 51%, razlika između starijeg i novijeg jezika još je drastičnija: od onih relativnih rečenica koje uopće mogu biti ekstraponirane, u *Satiru* je svaka treća ekstraponirana, a u suvremenom jeziku je svaka pedeseta ekstraponirana. To pokazuje koliko je u *Satiru* velik utjecaj usmene razgovorne sintakse. Naravno da je pritom dodatni činilac i rimovani stih kojim je *Satir* pisan. I u suvremenom jeziku se ekstraponirane relativne rečenice najčešće pojavljuju u pjesničkom jeziku.

V. Restriktivnost / nerestriktivnost

Budući da je u pisanom suvremenom jeziku odnos zastupljenosti restriktivnih i nerestriktivnih relativnih rečenica prosječno 50% : 50% (ovisno od stila do stila taj se postotak kreće od 43% do 57%), a u govorenom jeziku restriktivne relativne rečenice čine 61% naspram 39% nerestriktivnih, očekivali bismo da je u Reljkovićevu *Satiru*, koji je, kao što analiza prijašnjih svojstava pokazuje, blizak govorenom jeziku, ima više restriktivnih nego nerestriktivnih relativnih rečenica. I doista, rezultati dobiveni analizom korpusa pokazuju da u *Satiru* restriktivne relativne rečenice čine čak 72% relativnih rečenica, a nerestriktivne 28% (restriktivne: *Neg od onih, ke hode po noćni virui draga Bogmi u pomochi /18/; Jer on neche ukuchu unichi, gdise csara y vexu uzlichy /48/; Ti imadesh vina y rakie, y ostalo shtos' od Lyudih pie /72/; nerestriktivne: Ako nechesh, tisi nepriately y Dicsice tvoie pogubitely Koy radish da pogubish dite /11/; alli csorba buduchi vrucha, usillova csovika puhati u kashiku, shto kada vidi sa:yr csudan znati shto ono zlamenuie, u pita csovika /81/; Zato idi na prediku csesto, gdi ti moresh naucsiti svashto /56/*). Budući da restriktivne relativne rečenice sužavaju sadržaj i referenciju imeničkog pojma, a nerestriktivne relativne rečenice to ne čine nego samo donose dodatnu informaciju, veća brojnost restriktivnih relativnih rečenica znak je da se teži razgraničavanju, ekonomičnosti i jednostavnijem izražavanju. U govorenom se jeziku općenito ljudi jednostavnije izražavaju i koriste kraće rečenične konstrukcije pa se zato mnoge rečenice koje bi se u pisanom jeziku ostvarile kao nerestriktivne relativne rečenice u govorenom jeziku ostvare kao nezavisne rečenice. Stoga je broj nerestriktivnih relativnih rečenica u govorenom jeziku manji. Tako analiza i ovog svojstva relativnih rečenica u *Satiru* potvrđuje bliskost Reljkovićeva jezika razgovornom jeziku.

VI. Zaključak

Prilikom uspoređivanja korpusa relativnih rečenica iz Reljkovićeve *Satira* s deset puta većim funkcionalno raslojenim korpusom iz suvremenog hrvatskog standardnog jezika dobiveni su rezultati koji govore o jezičnim promjenama na sintaktičkoj razini nastalim uslijed promjena u načinu života ljudi - širenje i razvoj pisanog jezika (a time i pisane sintakse) utjecali su da se neke karakteristike sintakse govorenog jezika, ranije prisutne i u pisanom jeziku, vremenom gotovo potpuno izgube. Tako je na primjer zastupljenost slobodnih relativnih rečenica i ekstraponiranih relativnih rečenica u *Satiru* mnogo veća nego u suvremenom jeziku. Te razlike su konkretno brojčano iskazane u ovom radu. Budući da se oba navedena tipa relativnih rečenica razlikuju od uobičajenih relativnih rečenica po tome što jedan formalno-gramatički pokazatelj sintaktičkog odnosa u njima nedostaje i budući da se njegov izostanak lakše nadoknađuje u razgovornom jeziku, to znači da sintaksa rečenica u *Satiru* ima više karakteristika govorenog jezika nego suvremeni korpus. Bliskost Reljkovićeve *Satira* govorenom jeziku potvrđuje i veća brojnost restriktivnih nad nerestriktivnim relativnim rečenicama.

Zanimljivim su se pokazali i rezultati ispitivanja zastupljenosti pojedinih relativizatora. Naime, podaci iz literature govore da je nesklonjivi relativizator *što*_N bio mnogo češći u starijem jeziku, i to pogotovo u razgovornom. Međutim, u Reljkovićevu *Satiru*, koji pripada starijem jeziku i koji se po svim svojim svojstvima pokazuje kao jako blizak razgovornom jeziku, relativizator *što*_N zastupljen je mnogo manje nego u suvremenom korpusu. To ide u prilog našoj pretpostavci da se nesklonjivi relativizator *što*_N u prošlosti i u govornom jeziku još manje koristio nego danas. U zastupljenosti priložnih vremenskih relativizatora također se zapažaju znatne razlike kad se uspoređi *Satir* i suvremeni korpus - u *Satiru* su vremenski relativizatori daleko više prisutni. To se može objasniti samim sadržajem *Satira* - Reljković prvenstveno govori o konkretnim radnjama iz svakodnevnog života, a vrijeme je sastavni dio svake radnje.

Analiza relativnih rečenica u Reljkovićevu *Satiru* i u jeziku XX. stoljeća pokazuje da promjene na sintaktičkoj razini idu u smjeru stroge gramatičke formalizacije, povećavanja kompleksnosti i intelektualiziranosti, odnosno u smjeru udaljavanja od prvotnog govornog jezika.

Bilješke

¹ Crystal (1988:25) definira *antecedent* na termin koji "označava jezičku jedinicu na koju upućuje neka druga jedinica u rečenici (anaforička referencija), tipično jedinica koja sledi". Taj se termin potpuno ustalio u hrvatskoj lingvističkoj terminologiji - koriste ga svi autori koji se spominju u ovom članku.

² U radovima pisanim na hrvatskom jeziku upotrebljava se kao zajednički naziv za sve vezničke riječi relativnih rečenica jedino termin *relativizator*, v. Browne (1980), Melvinger (1987:659), Kučanda & Auwera (1987:2), Velčić (1987:24), Pranjković (1993:91) ili skraćeno *relativ*, v. Raguž (1991). U istraživačkim radovima kod nas najčešće se koristi i termin *relativna rečenica* (premda je u priručnicima data prednost

terminu *odnosna rečenica*), engl. *Relative Clause*, njem. *Relativsatz*, rus. *otnositel'noe predloženie*.

³ Termin *slobodna relativna rečenica* (engl. *free relatives*) širi se u novije vrijeme, a prvenstveno ga koriste lingvisti koji primjenjuju transformacijsko-generativnu metodu opisa, npr. Lehman (1984:293-311), Browne (1986:107), Rudin (1986:155, 184-185), Smits (1990:44).

⁴ Crystal (1988:61) definira *ekstrapoziciju* kao "termin kojim se u gramatičkoj analizi označava proces pomeranja (ili *ekstraponiranja*) elementa iz njegovog uobičajenog položaja u položaj na kraju ili blizu kraja glavne rečenice".

⁵ Da bi korpus suvremenog jezika bio što reprezentativniji, prilikom prikupljanja korpusa vodilo se računa da se uzorci tekstova za rukopis slučajno odabiru i da bude zastupljen što veći broj različitih uzoraka, odnosno da nijedan autor ne bude zastupljen s više od dvadeset stranica. Popis izvora, zbog njegove dužine, ne nastupimo u ovom radu, već upućujemo na Kordić (1993a).

⁶. Za ilustraciju koristimo primjere iz *Satira*.

Literatura

Auwers, J. van der & Kučanda, D. (1985), *Pronoun or conjunction - the Serbo-Croatian invariant relativizer što*, 23:917-962.

Browne, W. (1980), *Relativna rečenica u hrvatskom ili srpskom jeziku*, doktorska disertacija na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu,

---(1986), *Relative Clauses in Serbo-Croatian in Comparison with English*, *New Studies* 4, YSCEP, Zagreb.

Crystal (Kristal), D. (1988), *Enciklopedijski rječnik moderne lingvistike*, Beograd

Dimitriev, P. A. (1972), "Pridatočne predloženijske s dvustoronnimi sintaksičeskimi svjazjama", *Južnoslovenski filolog*, XXIX:243-274.

---(1973), *Iz nabljudenij nad sinonimičeskimi konstrukcijami v slavjanskih jazykah*, *Južnoslovenski filolog*, XXX:93-98.

---(1978), *O faktorah konstituirjuščih dobavočnoe vremennoe značenie opredel'itelnyh pridatočnyh*, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, XXI/2:85-91.

Gallis, A. (1956), *The Syntax of Relative Clauses in Serbo-Croatian, Viewed on Historical Basis*, Oslo.

Gramatika hrvatskoga književnog jezika (2 1990), grupa autora, Zagreb.

Grickat, I. (1967), *Relativno koji i što*, *Naš jezik*, XVI/1-2:32-48.

Katičić, R. (2 1991), *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika, Nacrt za gramatiku*, Zagreb.

Kordić, S. (1992), *Relativna rečenica - gramatičke nedoumice*, *Zbornik HDPL-a Strani jezik u dodiru s materinskim jezikom*, M. Andrijašević & Y. Vrhovac (ur.), Zagreb, 151-157.

---(1992a), *Determinator - vrsta riječi ili funkcionalni razred?*, *Suvremena lingvistika*, XVIII/33:27-32.

---(1992b), *Ekstraponirana relativna rečenica*, *Suvremena lingvistika*, XVIII/34.

---(1992/93), *Determinator kao znak restriktivnosti/nerestriktivnosti relativne rečenice u hrvatskom jeziku*, *Croatica*, prilozi za XI. međunarodni kongres slavista u Bratislavi, XXIII-XXIV/37-38-39:151-166.

---(1993), *Priložni relativizatori*, *Filologija*, 22.

---(1993a), *Slobodna relativna rečenica*, *Fluminensia*, V/1-2.

---(1993b), *Koji i kojega*, *Jezik*, XL/4:103-108.

---(1993c), *Relativizator što*, *Suvremena lingvistika*, XIX/35.

---(1993d), *Relativna rečenica s formalnim antesedentom*, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, knj. 29.

---(1993e), *Funkcionalnostilska raslojenost jezika*, *Zbornik HDPL-a Trenutak sadašnjosti u učenju jezika*, M. Andrijašević & Y. Vrhovac (ur.), Zagreb.

- Kačanda, D. & Auwera, J. van der (1987), *Bilješka o što i that*, Strani jezici, XVI/1:2-11.
- Kurzová, H. (1981), *Der Relativsatz in den Indoeuropäischen Sprachen*, Hamburg.
- Lehmann, C. (1984), *Der Relativsatz: Typologie seiner Strukturen; Theorie seiner Funktionen; Kompendium seiner Grammatik*, Tübingen.
- Maček, D. (1986), *Relativization in English and Serbo-Croatian*, New Studies 3, YSCECP, Zagreb.
- Melvinger, J. (1987), *Kolokvijalne relativne rečenice u Vukovu prijevodu Novoga zavjeta*, Revija, 8-9:658-666.
- Peranteau, P. M. & Levi, J. N. & Phares, G. C. (ur) (1972), *The Chicago Which Hunt, Papers from the Relative Clause festival*, Chicago.
- Pranjković, I. (1986), *Koji i što*, Jezik, 34/1:10-17.
- (1993), *Hrvatska skladnja*, Zagreb.
- Raguž, D. (1991), *Jesu li da, gdje i kako relativni veznici?*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, knj. 17:217-241.
- Rudin, C. (1986), *Aspects of Bulgarian Syntax: Complementizers and WH Constructions*, Columbus.
- Silić, J. (1984), *Od rečenice do teksta*, Zagreb.
- Smits, R. J. C. (1990), *The relative and Cleft Constructions of the Germanic and Romance Languages*, Dordrecht.
- Velčić, M. (1987), *Uvod u lingvistiku teksta*, Zagreb.

Summary

In this paper the features of the relative clauses in Matija Antun Reljković's *Satir iliti divji čovik* (1762) are compared to the features of the relative clauses in the corpus of the contemporary standard Croatian. The results of the comparison - free relatives and extraposed relatives are much more frequent in *Satir* than in contemporary written language; restrictive relative clauses predominate in *Satir*, revealing that the syntax of *Satir* shows some characteristics of the spoken language which contemporary written language lacks. Besides, it is noticeable that the indeclinable relativizer *što*_N is less frequent in *Satir* than in contemporary language. This is a result opposite to what could have been expected from the statements in the literature. On the other hand it confirms what the author of this paper had presumed. It is interesting that temporal adverb relativizers are very frequent in *Satir*, which may be due to the writer's main topic: the life and work of Slavonian peasants. Compared to *Satir*, contemporary written language shows an increase of grammatical formalization, complexity and intellectualization on the syntax level - as a result, some syntactic features of the spoken language disappear in the written language.